

НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

CONTINUATION OF PRE-SCHOOL AND SCHOOL EDUCATION AS OF TODAY: MILESTONES AND OUTLOOK

У статті розглянуто сутність наступності дошкільної та початкової освіти: у дошкільних закладах освіти наступність виявляється насамперед у підготовці дитини до школи, а в закладах початкової освіти – у використанні та покращенні вже набутих раніше знань і навичок. Встановлено, що заклади дошкільної та початкової освіти мають різні назви, методики виховання і навчання, критерії готовності дошкільника до навчання в початковій школі, час початку систематичного початкового навчання, термін навчання в початкових школах. Але водночас наявні спільні риси, які проявляються у взаєминах «учитель – учень», видах оцінювання навчальних успіхів і поведінки дітей, у відсутності до 3-го класу вчителів-предметників, у «напівдомашньому» оформленні класу, тісному зв'язку з рідною домівкою тощо. В Україні забезпечення наступності відбувається через цикли навчання – адаптаційно-ігровий і основний, надану першокласникам можливість приносити до школи іграшки, писати олівцем, поділ класу на зони, скасування червоної ручки вчителя та домашніх завдань у 1-му класі, зниження оцінок за виправлення, оцінювання каліграфії, зміну функції оцінки із предмета обговорень і рейтингів на фіксування якості знань учня. Охарактеризовано напрями забезпечення наступності – інформаційно-просвітницький і практичний. Інформаційно-просвітницький передбачає, з одного боку, обмін досвідом між вихователями та вчителями початкової школи щодо використання різноманітних форм організації діяльності дітей, ігрових прийомів і методів, систем роботи з розвитку мовлення, поетапної соціалізації дитини, формування її пізнавальних процесів, з іншого – роботу з батьками дітей (анкетування щодо питань індивідуального розвитку дитини, рівня досягнення нею дошкільної зрілості, Дні відкритих дверей у школах, зустрічі батьків із майбутніми учителями, спільні батьківські збори з педагогами закладу дошкільної освіти і вчителями школи, «педагогічні вітальні» у школі з питань створення у закладі психологічно комфортної обстановки для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра, освітньо-ігрові тренінги та практикуми для батьків дітей переддошкільного віку). Практичний напрям має на меті встановлення зв'язку та творчої співпраці між закладом дошкільної освіти і початковою школою на рівні заходів із дітьми: проведення ознайомлювальних екскурсій до школи, відвідування шкільного музею, бібліотеки, проведення спільних свят тощо.

Ключові слова: наступність, заклади дошкільної освіти (ЗДО), початкова школа, дитина, співпраця, організація освітнього процесу.

The article expresses the sense of the continuation of pre-school and elementary school education: in pre-school educational institutions the continuation is reflecting, first of all, in child's school readiness and in elementary school – in implementation and improvement of knowledge and skills learned. It has been found that pre-school institutions and elementary schools have various names, methodology of teaching and education, criteria of child's school readiness, time of commencing systematic pre-school education, term of education in pre-school institutions. Herewith, they have some common features reflecting in the teacher-pupil relations, types of evaluating academic progress and behavior of children, lack of subject teachers in 3rd class, domestic class interior, close relations with own home and etc. In Ukraine the assurance of continuation is to be made through educational cycle – adaptation, in-game and basic, giving possibility to the first-year pupils to bring toys to school, writing with pencil, division of class into zones, cancellation of red pen use and homework in first class, reduction of scores for corrections, calligraphy evaluation, change of score from disputable matter and rating to knowledge quality of pupils. The article characterizes the direction of ensuring continuation – information and awareness-raising and practical. Information and awareness-raising direction provides for, on one side, sharing experience between educators and teachers of pre-school institutions with regard to the use of various forms of child activities, in-game methods and ways, systems of speaking development, stage-by-stage child socialization, formation of cognitive processes, and on the other side – dealing with parents (survey on the matters of personal growth, level of school readiness, Doors Open Days, teacher-parent meetings, joint teacher-parent meetings, pedagogical meetings on the matters of forming psychological friendliness of the environment for perception by a child of new pupil social role, educational and in-game trainings and practices for parents of infants). Practical direction provides for relation and creative cooperation between pre-school institution and elementary school at the level of activities involving children: arrangement for introductory school tours, visiting school museum, library, arrangement for common holidays, etc.

Key words: continuation, pre-school educational institutions, elementary school, of child, cooperation, arrangement for educational process.

УДК 373.2:373.3
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-2-4>

Лавренко С.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової
та професійної освіти
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді. Дошкільна освіта – це освітній простір, який належить феномену дитинства, найціннішому періоду життя, часу невичерпних потреб дитини в пізнанні, незадоволеність яких у ранньому дитинстві стає непоправною в подальшій освіті. Закласти основи

знань, розвивати розумово, морально, естетично та фізично з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей дітей, позитивної самооцінки та відповідальності з метою успішного навчання на наступних ланках середньої школи є завданням початкової школи. Наступність між дошкільною та

початковою ланками освіти не повинна розумітися тільки як підготовка дітей до навчання, оскільки в дошкільному віці закладаються найважливіші риси майбутньої особистості. У зв'язку із цим необхідно прагнути до організації єдиного розвивального середовища – дошкільної та початкової освіти. Це актуалізує вивчення проблеми забезпечення наступності в роботі закладів дошкільної та початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Організацію роботи в закладі дошкільної освіти, що спрямована на загальну підготовку дитини до шкільного навчання, досліджували Л. Артемова, О. Богданова, А. Богуш, Л. Божович, З. Борисова, Л. Калмикова, А. Леушина, О. Проскура, О. Савченко, А. Симонович, О. Усова й ін. Освітній зміст у початковій школі розглядали О. Кононко, О. Проскура, О. Савченко та ін. Форми організації і методи навчання в дошкільних закладах і в початковій школі вивчали З. Борисова, В. Гурська, З. Істоміна, О. Киричук, Л. Парамонова, М. Поддяков, Т. Фадєєва, Ф. Шелухін та ін.

Питання наступності старшого дошкільного і молодшого шкільного віку були в центрі уваги таких вітчизняних психологів, як: Б. Ананьєв, П. Гальперін, В. Давидов, В. Кудрявцев, Г. Люблінська, С. Рубінштейн та ін. На важливості наступності в навчанні та вихованні дітей наголошували і видатні педагоги минулого – П. Блонський, Я. Коменський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, Є. Тіхєєва, К. Ушинський та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Натомість залишається відкритим для дослідження питання поєднання методів і форм забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти в умовах сьогодення. Саме тому важливо дослідити та проаналізувати вітчизняний досвід і досвід європейських країн із даного питання для кращого його розуміння.

Мета статті – визначити зміст, методи і форми забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти в Україні та європейських країнах, охарактеризувати напрями її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Однією з обов'язкових умов здійснення неперервності процесу здобуття освіти є наступність між дошкільною та початковою освітою, яка має забезпечити узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання в дошкільній і початковій освіті, урахування вікових особливостей дітей. У дошкільних закладах освіти наступність виявляється насамперед у підготовці дитини до школи, а в закладах початкової освіти – у використанні та покращенні вже набутих раніше знань і навичок [1-2; 4]. Це спричиняє необхідність створення умов, які сприяли б усебічному розвитку особистості учнів, формуванню вмінь навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх.

Розглянемо дані питання в контексті європейського досвіду.

З якого віку дитина повинна навчатися? У науковців існують два погляди на це питання – щодо раннього навчання дітей та пізнього.

Прихильники більш раннього початку навчання акцентують увагу на зміні вигляду, інтересів і потреб майбутніх першокласників, які значно випередили своїх однолітків минулих років за обсягом і рівнем інформації, що отримують, володінням електронними засобами зв'язку. Ці особливості привели до скорочення часу, що належав раніше безтурботному дитинству та початку навчання дітей більш раннього віку (від трьох років) [3].

Прихильники більш пізнього навчання мотивують свої переконання закріпленням за дитиною соціального статусу «дошкільника», скороченням в європейських країнах віку початку підготовки до школи на два роки порівняно із традиційним віком (6-7 років), більш серйозним навчальним навантаженням на 5-6-річних дітей, що є фактичним переключенням на дошкільну ланку прямих освітніх обов'язків початкової школи. Істотними втратами для розвитку дитини обертається обмеження або реальне скорочення часу, який традиційно належав грі. На жаль, усе частіше професіоналізм вихователів і вчителів початкових шкіл оцінюється не з погляду їхнього вміння грати з дітьми, а за вмінням проводити заняття, наближені до шкільних уроків.

У провідних країнах світу заклади дошкільної ланки мають різні назви – денні центри з догляду за дітьми, дошкільні класи, дитячі садки або школи нянь (Сполучені Штати Америки), підготовчі групи або класи (Німеччина, Австрія, Швейцарія), дошкільні групи (Фінляндія), дитяча школа (Італія), нульові класи при школах або підготовчі групи в дитячих садках (Польща), підготовчі класи та материнські школи (Франція, Чехія) [3].

Дошкільні заклади в різних країнах відрізняються різноманіттям видів, цільовою спрямованістю методик виховання і навчання, до яких входять і альтернативні системи виховання (за педагогічними концепціями Дьюї, Піаже, Монтессорі, Френе, Штайнера). Тривалий час педагоги і психологи вважали за критерій визначення рівня розвитку дітей 5-6-ти років і початку їх навчання природну здатність до навчання. Пізніше цей рівень «вимірювався» обсягом тих знань і уявлень, які дитина накопичила перед вступом до школи. Зараз основним критерієм є рівень розвитку пізнавальних інтересів до навколишньої дійсності та пізнавальних здібностей.

Розглянемо вибір критеріїв готовності дошкільника до навчання в початковій школі за кордоном. У даний час програми підготовчих груп у більшості країн орієнтовані на розвиток у дітей уявлень і навичок самопізнання навколишнього матеріального світу та соціальної поведінки в цьому

середовищі. По-різному вибираються пріоритети під час визначення показника готовності до школи. У центрі уваги може бути вивчення рідної мови і розвиток мовних навичок (Австрія) або розвиток інтелекту, спостережливості, швидкості запам'ятовування, точності вираження думки, творчої уяви (Болгарія) [3]. У низці скандинавських країн здатність дітей до навчання у школі розглядається як результат самого навчання, незалежно від проявленого ними загального рівня розвитку до часу вступу в 1-й клас. Фінляндія перебуває серед країн-лідерів з успішності (якості підготовки) учнів, виявлених під час міжнародних досліджень. У країні не визнається диференційований підхід до дітей щодо визначення їхніх здібностей під час зарахування до школи, а також розподіл на «слабких» і «сильних». Приймаються всі, включаючи дітей із порушеннями в розвитку, і домагаються «рівності результатів». У Швеції диференціація дітей за показником здібностей або успішності законодавчо заборонена. У Німеччині, навпаки, строго диференційований підхід і відбір за здібностями має відкрито селективний характер.

Що стосується формальних ознак, то систематичне початкове навчання, наприклад, у західних країнах більшість дітей розпочинає в 6 років: у Великій Британії – у 5 років, у Фінляндії – у 7 років, у Німеччині й Австрії – у 5 або 6 років залежно від рівня готовності, у Франції – у 4-5 років. Термін навчання в початкових школах також різний: 4 роки або 6 років (Німеччина, Австрія, Швейцарія), 5 років (Франція), 6 років (Велика Британія, Італія, Японія, Сполучені Штати Америки) [3].

Наступність між дошкільною та початковою ланками в європейських країнах проявляється як у змісті освіти, так і «організаційно»: у взаєминах «учитель – учень», видах оцінювання навчальних успіхів і поведінки дітей, у відсутності до 3-го класу вчителів-предметників, у «напівдомашньому» оформленні класу, тісному зв'язку з рідною домівкою тощо.

В Україні за останні часи відбулися якісні зміни в організації наступності в освіті. Так, освітній процес у початковій школі, відповідно до положень нового Державного стандарту початкової освіти, організують, урахувавши вікові особливості фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6-10-ти років, за циклами – адаптаційно-ігровий (1-2 класи) та основний (3-4 класи). Така циклічність сприятиме комфортному переходу дитини від провідного виду діяльності дошкільного віку – гри – до провідного виду діяльності молодшого шкільного віку – навчання. Цій же меті підпорядковані і такі нововведення Нової української школи (далі – НУШ), як надана першокласникам можливість приносити до школи іграшки, писати олівцем, поділ класу на зони, скасування червоної ручки вчителя, домашніх завдань у 1-му класі, зниження оцінок за виправлення, оцінювання калігра-

фії, зміна функції оцінки із предмета обговорень і рейтингів на фіксування якості знань учнів.

Забезпечення наступності закладів дошкільної та початкової освіти передбачає єдину, взаємозалежну й узгоджену мету, зміст, форми і методи організації освітнього процесу (що відбивається в угоді про співпрацю): 1) учителі початкових класів мають бути добре обізнаними з освітніми програмами, методами і прийомами розвитку, навчання, виховання дітей старшого дошкільного віку, що застосовуються в закладах дошкільної освіти; 2) вихователі старших груп мають бути ознайомлені з освітніми програмами і технологіями навчання початкової школи [1; 4]. Це необхідно, щоб уникнути ситуацій форсування або, навпаки, штучного уповільнення природного темпу розвитку дітей.

Функціональне забезпечення наступності передбачає організацію співпраці між закладом дошкільної освіти і школою за інформаційно-просвітницьким і практичним напрямками. Розглянемо їх.

Інформаційно-просвітницький аспект передбачає обмін досвідом між вихователями та вчителями початкової школи щодо використання різноманітних форм організації діяльності дітей, ігрових прийомів і методів, систем роботи з розвитку мовлення, поетапної соціалізації дитини, формування її пізнавальних процесів – взаємне почергове відвідування вихователями і вчителями відкритих занять у підготовчих групах і уроків із позакласними заходами в перших класах школи з метою спостереження за розвитком дітей, проведення діагностики щодо визначення готовності дитини до школи, тематичних виставок, розроблення методичних рекомендацій, підготовка і проведення спільних семінарів-практикумів, майстер-класів, конференцій, консультацій, педагогічних рад, засідань, круглих столів, організація спільних методичних об'єднань, творчих груп, проведення спільних педагогічних проєктів, психологічні та комунікативні тренінги для вихователів і вчителів [1-2].

У роботі з батьками доцільним є тестування батьків та їх анкетування щодо питань індивідуального розвитку дитини, рівня досягнення нею дошкільної зрілості, Дні відкритих дверей у школах, зустрічі батьків із майбутніми учителями, спільні батьківські збори з педагогами ЗДО і вчителями школи, «педагогічні вітальні» у школі з питань створення в закладі психологічно комфортної обстановки для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра (за темами «Психологічна готовність дитини до школи», «Завдання дитячого садка і сім'ї в підготовці дитини до школи», «Адаптація учнів перших класів до навчання у школі» тощо), освітньо-ігрові тренінги та практикуми для батьків дітей переддошкільного віку, інтернет-консультації, вебінари або форуми для батьків, використання стендового матеріалу тощо [2; 4].

Практичний аспект співпраці між закладами передбачає встановлення зв'язку і творчої співпраці між ЗДО і початковою школою на рівні заходів із дітьми через проведення ознайомлювальних екскурсій до школи, відвідування шкільного музею, бібліотеки, знайомство і взаємодію дошкільнят з учителями й учнями початкової школи, зустрічі та бесіди з учнями початкової та середньої школи – колишніми вихованцями дитячого садка, участь у театралізованій діяльності, організацію спільних конкурсів, тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів тощо, проведення спільних свят (День знань, посвята в першокласники, День відкритих дверей та випускний у ДНЗ тощо) і спортивних змагань дошкільнят і першокласників, спільну участь старших дошкільнят і школярів у проєктній діяльності, відвідування дошкільнятами адаптаційного курсу занять, організованих при школі (заняття із психологом, логопедом, музичним керівником та іншими фахівцями школи) тощо.

Висновки. Наступність між дошкільною та початковою освітою передбачає узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання між ЗДО (мета наступності – підготовка дитини до школи) та початковою школою (мета наступності – використання та покращення вже набутих раніше знань та навичок), урахування вікових особливостей дітей. Забезпечення наступності в роботі ЗДО та початкової школи є однією з умов усебічного гармонійного розвитку ініціативної, компетентної та самодостатньої особистості на перших

суміжних ланках системи безперервної освіти. Наступність доцільно організовувати через інформаційно-просвітницький та практичний напрями. ЗДО і школа мають провадити освітню діяльність спільно і системно – усім педагогічним колективом. Лише об'єднавши зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної і початкової ланок шкільної освіти, а також отримавши підтримку батьківської громади, можна забезпечити психологічно виважений і успішний для дитини перехід із попереднього рівня освіти на наступний.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в нових формах співпраці ЗДО та початкової школи з батьками дітей, дослідженні східного та західного закордонного досвіду з даного питання тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кудрявцев В. Дошкольное и начальное образование – единый развивающий мир. *Дошкольное воспитание*. 2001. № 6. С. 58-66.
2. Назаренко Г. Шестирічна дитина у школі : методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів; учителів початкових класів та батьків. Харків : ХОНМІБО, 2003. 32 с.
3. Опыт интеграции дошкольного и начального образования за рубежом : сборник научных трудов / кол. авт.: А. Савина и др. Москва : Издательский центр ИЭТ, 2013. 326 с.
4. Рожок Т., Харматова В. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою. *Вихователь-методист*. 2012. № 8. С. 43-46.